

ELS PERGAMINS DE MONTORNÈS DE SEGARRA

EDICIÓ I PRÒLEG:
FLOCEL SABATÉ

TRANSCRIPCIÓ INICIAL:
ALBERT CASSANYES

CORRECCIÓ:
NÚRIA PREIXENS

REVISIÓ:
NÚRIA PREIXENS, FLOCEL SABATÉ I JOAN BUSQUETA

TRANSCRIPCIÓ I TRADUCCIÓ DELS TEXTOS EN HEBREU:
JOSEP XAVIER MUNTANÉ

ASSISTENT EDITORIAL:
MARIA LÓPEZ

GESTIÓ DEL PROJECTE:
GEMMA CARNISÉ

SUMARI

PRESENTACIÓ, Dionís Oña i Ferran Pardos.....	9
PRÒLEG: Montornès i els seus pergamins, Flocel Sabaté.....	11
NORMES DE TRANSCRIPCIÓ.....	27
EDICIÓ.....	29
ÍNDEX TOPONÍMIC.....	211

PRESENTACIÓ

A l'ajuntament de Montornès de Segarra estem molt satisfets d'haver pogut recuperar, restaurar, transcriure i donar valor al centenar i mig de pergamins del poble que feia molts anys que estaven custodiats a l'ajuntament. Aquesta documentació mostra els nostres homòlegs del segle XIV al XV que es passaven els dies i les nits gestionant crèdits i pagaments amb altres entitats dels voltants. Aquests esforços d'aquells temps van permetre la subsistència dels dos nuclis del municipi, Montornès de Segarra i El Mas de Bondia. I també la supervivència al territori dels seus pobladors i les seves activitats econòmiques llavors, com avui, eminentment agrícoles.

Per raons diferents de les del segle XIV, l'ajuntament avui continua fent quasi la mateixa feina: gestiona les nostres finances públiques, recapta impostos, demana diners i els retorna a diferents entitats, amb l'únic objectiu de fer persistir els dos nuclis poblacionals, tots els camins del terme i millorar les condicions de vida i treball dels seus habitants.

L'acció de recuperació d'aquests pergamins crea un vincle entre els pobladors actuals i els antics pobladors. Cadascun d'ells amb els seus interessos particulars, ara i abans, però organitzant-se tots ells amb una finalitat comuna: la persistència dels nostres dos nuclis i la millora de les nostres condicions de vida. i treball.

El castell de Montornès ha caigut, les muralles de Mas de Bondia han quedat absorbides per les cases, la població ha crescut i decrescut, els serveis públics han canviat molt, també les nostres cases, les nostres feines i nosaltres mateixos. Però crec que parlaria en nom de tots, els d'avui i els d'ahir, si diguéssim que volem continuar vivint i treballant aquí.

Per això cal que continuem organitzant-nos i per damunt dels nostres interessos individuals treballant pel bé comú del municipi. Ho hem

de fer per nosaltres, però també per tots els pobladors que s'han esforçat tots aquests segles perquè el municipi tingui un futur.

Els pergamins ens parlen d'aquest esforç comú, aquest esforç té un valor, si tots hi contribuïm Montornès de Segarra i El Mas de Bondia continuaran vius i s'aniran adaptant als nous temps i els nous habitants en continuaran gaudint. El nostre patrimoni cultural no sols és als museus, la major part encara resta repartit i ocult pels petits municipis de Catalunya i ens pot parlar de coses encara molt vigents. Descobrir, recuperar, protegir, fer-lo valdre i escoltar-lo és responsabilitat de tots.

Volem donar les gràcies als veïns i veïnes per la seva tenacitat, a la Generalitat de Catalunya pel suport tècnic i econòmic de l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural, al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, a la Diputació de Lleida que mitjançant l'Institut d'Estudis Ilerdencs ha fet possible la col·laboració amb el Grup de Recerca Consolidat en Estudis Medievals 'Espai, Poder i Cultura' i amb el Centre de Valorització i Dinamització del Patrimoni Cultural de la Lleida a fi de descobrir-nos el valor històric d'aquesta petita part del nostre patrimoni.

Dionís OÑA MARTÍN i Ferran PARDOS LLAQUET

Ajuntament de Montornès de Segarra

Alcaldia - Regidoria de Cultura

MONTORNÈS I ELS SEUS PERGAMINS

FLOCEL SABATÉ

1. MONTORNÈS A L'EDAT MITJANA

La frontera, a manera de franja desorganitzada entre els comtats cristians a l'est i els dominis musulmans a l'oest, es va aprimant, al llarg del segle X, sobretot gràcies a l'actuació aprisiadora de llinatges vicarials i vescomtals i de jerarquies eclesiàstics. Tots ells s'apropien d'amples dominis, que termenegen i situen sota el control d'un castell a fi d'atreure població que la conreï.¹ Així, la frontera va desapareixent, convertida en una xarxa de castells termenats, la qual està allargant els comtats cap a l'oest, com és el cas paradigmàtic del comtat de Manresa, marca d'expansió del comtat d'Osona, sota titularitat del comte de Barcelona.

Dins d'aquesta dinàmica, el 1026 la comtessa Ermessenda de Barcelona atorga una carta de poblament a les famílies que ja ocupen Cervera.² La delimitació que se'n fa mostra un paisatge encara per construir, completament obert a l'oest, sense cap altra referència que el Segre, mentre que pel sud no s'esmenten límits fins a la vall del Cercavins, aleshores coneguda com a vall de Losor (o Llosor), precisament perquè a la capçalera es trobava Losor (o Ossó³), un indret de gran significació

1. Flocel Sabaté, "Occuper la frontière du nord-est péninsulaire (xe-xiie)", *Entre Islam et Chrétienté. La territorialisation des frontières, XIe-XVIIe siècle*, Stéphane BOISELLIER, Isabel FERREIRA FERNANDES (eds.), Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 2015, p. 81-113.

2. José Maria Font Rius, ed., *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid – Barcelona, 1969, vol. 1, p. 31.

3. El mot Losor podria donar lloc al topònim català Ossó, segons comenta Antoni Pladevall arran de valorar la seva consideració parroquial al segle XII. Antoni PLADEVALL, "Dues llistes de parròquies del bisbat de Vic del segle XII", *Boletín Arqueológico*, època IV, fasc. 113-120 (Tarragona, 1971-1972), p. 296.

en aquells moments i que actualment està completament desaparegut, des d'on s'enllaçava amb l'altre gran referent d'aquesta zona, Guàrdia Lada.⁴

L'ocupació i l'articulació territorial s'accentuen en el segle XI, beneficiats per les noves formes feudals, que faciliten l'estructuració territorial, consoliden el poder comtal i incentiven unes accions armades més contundents que no pas el poder taifa de Lleida d'aquests moments.⁵ Ben significativament, en els esponsalics que el comte de Barcelona Ramon Berenguer I concedeix a la seva esposa Almodis, el 1056, hi inclou els castells termenats de Cervera, Tàrraga i Granyena, juntament amb els de Camarasa i Cubells, ja ben estructurats institucionalment mitjançant les respectives castlanies. i ben delimitats per uns termes en els que s'han establert els nuclis de poblament: *dono eciam tibi illud castrum quod dicitur Cervaria et castrum Tarrega et castrum Grannana et castrum Camarasa et castrum Cubels cum eorum terminis et pertinenciis omnibus et cum eorum castellanies et cum eorum omnibus edificiiis.*⁶

En aquests moments s'està intensificant l'articulació de tot el territori d'aquesta zona. El 1077 els comtes de Barcelona Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II donen a Ecard Miró i la seva esposa Magència el castell de l'Ametlla, amb l'encàrrec d'acabar de construir aquesta fortalesa situada a la frontera: *unum castrum nondum bene constructum in nostris marchiis quod vocatur Amigdala ab hominibus cunctis donamus illud vobis causa bene construendi et edificandi minitiones contra perfidia agarenorum.* El terme que cal gestionar des d'aquest castell troba el límit meridional a la vall d'Alfès, com aleshores era coneguda la vall del riu Corb, mentre que per l'oest afronta amb el terme de Guimerà. Pel que fa al nord, limita

4. El document, referenciat en la segona nota, després d'haver-se ocupat dels límits septentrionals i occidentals de Cervera, passa a descriure la delimitació d'occident cap al sud (*de occiduo vero usque ad meridiem*) i especifica: *et sic inde revertendo usque in ipso Kastellare de ipso Losorio et per vallem predicti Losorii usque in ipsam Guardiam Grossa.* Agustí Duran i Sanpere va identificar aquests indrets al nord: *castell i vall d'Ossó fins a la Guàrdia (terme de Sanaiija)* (Agustí DURAN I SANPERE, *Llibre de Cervera*, Curial, Barcelona, 1977, p. 29), la qual cosa no encaixa amb el sentit del document i no té en compte que la vall de Losor, i el castell homònim en la seva capçalera, estan molt ben documentats en el segle XI, i encara cal afegir que altres autors han plantejat la identificació de Guàrdia Grossa amb Guàrdia Lada: Albert BENET, "La repoblació de la Segarra a l'alta edat mitjana (segles IX-XI)", *Palestra universitària*, 3 (Cervera, 1988), p. 287; Antoni BACH, "La Guàrdia Lada", *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Max CAHNER (ed.), Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1994, vol. 10, p. 324; Albert BENET, "Castell de la Guàrdia Lada", *Catalunya Romànica*, Antoni PLADEVALL (ed.), Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, vol. 24, p. 423.

5. Flocel SABATÉ, "Las tierras nuevas en los condados del nordeste peninsular (siglos X-XIII)", *Studia historica. Historia medieval*, 23 (Salamanca, 2005), p. 139-152.

6. FRANCISCO MIQUEL ROSELL, ed., *Liber Feudorum Maior*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1945, vol. 1, p. 518.

amb els termes del castell de Montoliu i del castell de Losor, amb el coll de l'Arca —topònim actualment encara vigent— separant un i altre:

A septentrionis parte terminatur in termino de Monte Olivo scilicet in ipso solano quod tenet de ipso collo Arche usque ad ipsum vilar quod est ad ipsam caselam et usque ad terminum de Losor et transit per ipsum Fitorel et ascendit in planum de Losor et per ipsam vallem usque ad Rabatholam et ascendit in ipsam gardiam que est in caput de vallo et transit per ipsum vilatum que dividit cum Guimeran.⁷

El personatge que rep l'Ametlla, Ecard Miró, forma part d'un llinatge molt important⁸ i, com abans el seu pare, senyoreja Solsona.⁹ Del mateix llinatge solsoní és Ramon Miró, que posseeix un ample patrimoni entre els que es compten dos castells termenats a la mateixa zona, els de Montornès i el de Montoliu. Així ho reflecteix quan l'octubre de 1079 prepara, juntament amb la seva esposa Engèlsia, el pelegrinatge a Sant Jaume de Compostel·la, motiu pel que redacta el testament amb esment de tots els seus béns.¹⁰ Just uns mesos abans, l'agost del mateix any, Ponç Guerau, vescomte de Cabrera i senyor d'Àger, havia donat tots els seus drets a Montoliu a Guillem Miró. És probable que es tracti d'un dels cinc fills que, a més de dues filles, tenia Ecard Miró, tot i que no concorda amb els usos de cognominació aleshores usuals i que seguiren els altres fills d'Ecard. Les afrontacions de Montoliu que es fan constar en el document són la vall d'Alfès al sud, Guàrdia Lada a l'est, Vilagrasseta i Gramuntell al nord i, a l'oest, Losor: *sunt autem terminos ad orientali parte in termino Guardialta, meridie vero parte in valle d'Alfez, de occidio in termino de Losor, circi vel aquilonis in termino Agremonti et Villagrassa.¹¹*

Està clar, doncs, que, en aquests moments, ni Montoliu ni l'Ametlla limitaven amb el terme de Montornès, perquè entremig s'hi situava el terme del castell de Losor. Tanmateix el castell termenat de Montornès ja estava aleshores ben precisat. El 1093, en definir el terme de Gramuntell, s'esmenta Montornès com el seu límit meridional, mentre per

7. Joaquim MIRET I SANS, "El castillo de Ametlla de la Segarra", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 11 (Barcelona, 1903), p. 110-111.

8. Joan SERRA VILARÓ, *Senyoriu de la vescomtal família Miró*, Tipografia L'Avenç, Barcelona, 1909, p. 5-67.

9. Antoni LLORENS I SOLÉ, *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*, Editorial Virgili & Pagès, Lleida, 1986, p. 168-170.

10. Antoni BACH, "Els documents, del segle XI, de l'Arxiu Capitular de Solsona", *Urgellia*, 13 (La Seu d'Urgell, 1997), p. 107.

11. Federico UDINA MARTORELL, ed., *El 'Llibre Blanch' de Santas Creus (Cartulario del siglo XII)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1947, p. 21. L'editor del text fa notar que es tractaria d'una còpia algo posterior.

l'est limitava amb Vilagrasseta, per l'oest amb Granyena i pel nord amb l'extens terme de Cervera: *affrontat predicta omnia a parte orientis in terme de Vilagrassa, de meridie in Munte Tornes et de occidio in terme de Gragnana, a parte vero circi in terme de Cervera*.¹²

Certament, l'esmentada referència al castell de Montornès entre els béns de Ramon Miró, el 1079, n'esdevé el primer esment documentat. El castell s'havia enlairat en un lloc òptim per l'assentament i defensa, aturonat damunt del Cercavins, en la confluència amb la riera que recull les aigües als peus de l'Ametlla. La capacitat de comunicació visual del castell, entre l'Ametlla per un costat i Verdú per l'altre, l'erigeix en un punt de gran centralitat.¹³ El terme presidit pel castell ocupava les terres altes de la vall del Cercavins, estenent-se fins a tocar, a l'entrada del riu a la zona més plana, l'aleshores extens terme de Tàrrega, que inicialment encabia la quadra de Verdú.¹⁴ A la part inferior del terme de Montornès, ja en aquests moments s'aferma Bondia damunt d'un turó, facilitant així l'ocupació i control de la part occidental del terme. Els prop de 12 kilòmetres quadrats del castell termenat de Montornès creat al segle XI coincideixen amb l'actual terme del municipi de Montornès. Quan es crearen els termes del nous municipis del segle XIX, més que repensar límits nous, s'adoptaren les unitats anteriors, ja sigui per sumar-les entre elles o mantenir-les sols modificant la denominació, com en aquest emblemàtic cas.¹⁵

La mateixa extensió és assignada a la parròquia de Sant Joan de Montornès, tal com consta en els llistats més antics que es coneixen de parròquies del bisbat de Vic, redactats a la primera meitat del segle XII.¹⁶ També des de l'inici Sant Bartomeu de Bondia n'esdevé sufragània.

El terme es centra i justifica institucionalment en el castell. El castlà és l'encarregat de mantenir la fortificació en condret i acudir al servei armat

12. Federico UDINA MARTORELL, ed., *El 'Llibre Blanch' de Santas Creus...*, p. 29.

13. És una posició que ja fa temps que ha cridat l'atenció dels arqueòlegs: "una excavació podria aportar dades significatives sobre aquesta desconeguda fortalesa. Cal recordar que és situada en un punt clau de l'avenç de la frontera cristana del segle XI". Joan-Ramon GONZÁLEZ, Daniel RUBIO, Josep-Ignasi RODRÍGUEZ, Juli MARKALÁIN, "Castell de Montornès", *Catalunya Romànica*, Antoni PLADEVALL (ed.), Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, vol. 24, p. 313.

14. Flocel SABATÉ, "La castralització de l'espai en l'estructuració d'un territori conquerit (Urgell, Pla d'Urgell, Garrigues i Segrià)", *Urtx*, 11 (Tàrrega, 1997), p. 8-10.

15. Flocel SABATÉ, "Els eixos articuladors del territori medieval català", *L'estructuració territorial de Catalunya. Els eixos cohesionadors de l'espai. V Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya*, Flocel SABATÉ (ed.), L'Avenç, Barcelona, 2001, p. 70.

16. Antoni PLADEVALL, "Dues llistes de parròquies del bisbat de Vic" ..., p. 298.

del comte quan aquest el convoqui amb un nombre acordat de cavalls armats, a canvi de rebre determinades rendes sobre la població encabida dins del terme castral, en general el delme castlà i també censos en l'ús de propietats vinculades al castell, a més d'altres tributacions pactades en cada cas. El desenvolupament de la feudalitat facilita el sotsarrendament de drets i deures, generant així l'aparició, a cada castell termenat, d'una corrua de castlans, vinculats per lligams de fidelitat.¹⁷ Per aquesta raó, entre les moltes possessions que Ponç Ollemer mostra posseir en el seu testament de 1119, hi consta una quarta part de Montornès, de la qual en dona dues parts a l'hospital de la Seu d'Urgell: *de ipsa quarta parte de alodio quod habebat in Mont Tornes dimisit eidem ospicio duas partes*.¹⁸ Alhora, el llinatge dels Montornès pren el cognom, precisament, de la castlania que posseïen en el castell, com succeïa en molts altres indrets. Seguint també la dinàmica usual, els Montornès aniran acumulant drets i possessions en altres indrets,¹⁹ tot i que cal evitar la confusió amb el llinatge homònim sorgit al Vallès, que assolirà molt major renom. Val a dir que qui millor s'aferma en el domini castlà de Montornès en el segle XII són els Cervera. Per això, el 1133 Guillem Dalmau de Cervera llega els seus drets sobre el castell de Montornès al seu net Guillem després de la mort del seu fill. En el segle següent, Guillem de Cervera, indica, el 1203, que, per tal de finançar el seu pelegrinatge a Jerusalem, empenyora Verdú i Preixana al monestir de Poblet, tot indicant que també cedirà Montornès en cas de morir durant el trajecte:

*et si forte quod absit me mori contingerit in hoc peregrinatione addo huic pignori castrum de Montornes cum omnibus suis pertinentiis ut dominicatura de Verduno statim possideant monasterium et fratres Populeti sicut in instrumento illorum continetur.*²⁰

Les castlanies es negocien i entren en acords de compra i venda, cosa que facilita l'entrada de nous llinatges. En el segle XIV, si no abans, l'adquisició d'una castlania pels Llorach no fa més que consolidar aquest llinatge, que fins i tot presta diners al municipi mitjançant un censal

17. Flocel SABATÉ, "La tenencia de castillos en la Cataluña medieval", *Alcaidías y fortalezas en la España medieval*, José Vicente CABEZUELO PLIEGO (ed.), Marfil, Alcoy, 2006, p. 76-85.

18. Cebrià BARAUT, ed., "Els documents, dels anys 1101-1151, de l'arxiu capitular de la Seu d'Urgell", *Urgellia*, 9, (La Seu d'Urgell, 1988-1989), p. 144-145.

19. Federico UDINA MARTORELL, ed., *El 'Llibre Blanch' de Santas Creus...*, p. 308.

20. Josep Joan PIQUER I JOVER, *El senyoriu de Verdú. Introducció a l'estudi del règim jurisdiccional que els abats de Poblet exerciren sobre la vila*, Reial Societat Arqueològica, Tarragona, 1968, p. 103

mort²¹ i es mantindrà arrelat en la castlania de Montornès en el segles següents.²² L'altra gran castlania és la dels Calders, que també estableix vincles crediticis però, sobretot, aconsegueix drets jurisdiccionals sobre el terme castral, amb un volum de drets i rendes que justifica que compti amb un batlle propi a Montornès.

El domini superior, però, correspon al comte de Barcelona, que des de 1162 és també rei d'Aragó. Per això, el 1181 Alfons el Cast cedeix Montornès a l'orde del Temple.²³ Just en aquest moment s'està estructurant la comanda de Granyena, a la que Montornès hi és vinculat i s'hi mantindrà sense alteracions.²⁴ De tota manera, a mitjan segle XIII, Jaume I reclama al castlà Jaume Sitjà l'homenatge pel castell de Montornès, la qual cosa serà recordada per la cancelleria reial a inicis del segle XIV per reclamar un domini superior sobre l'indret.²⁵

Aquesta reclamació es planteja just quan el domini templer està en crisi a nivell europeu. El 1308, Jaume II designa Pere de Cardona com administrador seu a les comandes de Granyena i Barbens,²⁶ en el marc de l'abrupta situació de l'orde que culmina amb la seva dissolució el 1312 mitjançant la butlla *Vox in excelso* del papa Climent V. Les comandes catalanes del Temple passaren a l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, definitivament el 1317,²⁷ cosa que no implica cap modificació en la vinculació institucional de Montornès amb la comanda de Granyena, a partir d'ara hospitalera.

En aquests moments, la monarquia pretén afermar-se sobre tot el país mitjançant, entre altres mesures, cartografiar unes demarcacions sobre el conjunt de Catalunya.²⁸ En aquest escenari, Montornès resta definit dins de la vegueria de Tàrraga. La definició de la demarcació en el sector occidental pot prestar-se a una aparent confusió tal com es contempla: *e va entro a Vallfogona e comprèn Guimerà e torna d'aquela per la serra entro*

21. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1415.

22. Josep Joan PIQUER I JOVER, *El senyoriu de Verdú...*, p.55.

23. Joaquim MIRET I SANS, *Les cases de templers i hospitalers a Catalunya. Aplec de noves i documents històrics*, Pagès editors, Lleida, 2006, p. 150.

24. Josep Maria SANS I TRAVÉ, *Els templers catalans. De la rosa a la creu*, Pagès editors, Lleida, 1996, p. 311-313.

25. Arxiu de la Corona d'Aragó Batllia General, Classe 1B-17, sense numerar.

26. Maria VILAR BONET, *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde (1300-1319)*, Fundació Noguera, Barcelona, 2000, p. 153.

27. Prim BERTRAN, "L'Orde de l'Hospital a les terres catalanes (Edat Mitjana)", *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religioso-militars als Països Catalans (segles XII-XIX)*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 1994, p. 234.

28. Flocel SABATÉ, "La divisió territorial de Catalunya: les vegueries", *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, Borja de Riquer (ed.), Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1996, vol. 3, p. 304-305.

*desús sa Móra e al terme de Tayadell.*²⁹ En un sentit literal, aquesta definició deixaria Mas de Bondia dins de la vegueria de Tàrraga i Montornès dins de la Cervera, cosa que encara podria remarcar-se si tenim en compte que les tensions entre Tàrraga i l'emergent Verdú havien propiciat les demandes d'aquesta de passar a la vegueria de Cervera, tal com Jaume II va acceptar el 1317, tot i que poc després ho va revocar. De tota manera, les unitats dels castells termenats no es poden fragmentar. Un castell termenal sols pot pertànyer a una vegueria, tal com ja havien recalcat les Corts de 1283 i 1291 i ho tornaran a recordar les de 1321.³⁰ En conseqüència, tot el castell termenat de Montornès resta dins de la vegueria de Tàrraga. Així fou confirmat, a petició del consell municipal de Tàrraga, el 1330. Entre 1357 i 1360 sí que Montornès, amb tot el seu terme, forma part de la vegueria de Cervera, perquè el rei Pere el Cerimoniós va optar per aprimar la demarcació de Tàrraga mentre la vila formés part dels dominis d'Enric de Trastàmara. L'immediat retorn a la vegueria targarina decretat pel monarca el 1360 es complicarà per la confusió, en els anys següents, respecte de la titularitat jurisdiccional de Tàrraga i, per això, el mateix rei recalca el 1377 el seu manament de reintegrar a la vegueria targarina tant Montornès com els altres indrets que n'havien estat separats.³¹ Alguns documents de dates immediates continuen esmentant Montornès dins de la demarcació de Cervera,³² per bé que en realitat restarà en la vegueria de Tàrraga ja sense cap modificació al llarg dels segles posteriors,³³ fins a la fi del sistema a inicis del segle XVIII, arran del decret de Nova Planta.³⁴

Cervera, que aleshores era una de les grans viles de Catalunya, esdevingué el principal centre de serveis per a Montornès, raó per la que era, per exemple, on més crèdits contractaven els habitants del poble i

29. Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria, Memorial 43, fol. 20r. Edició (amb algunes variants): Francesc CARRERAS CANDI, *Geografia de Catalunya*, Establiment Editorial d'Albert Martí Barcelona, sense data, vol. 1, p. 947.

30. Flocel SABATÉ, "El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial al segle XIV", *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 6 (Barcelona, 1995), p. 158

31. Flocel SABATÉ, *El veguer a Catalunya. Anàlisi del funcionament de la jurisdicció reial*, Universitat de Barcelona (tesi doctoral), Barcelona, vol. 3, p. 2.597-2.636.

32. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1378.

33. Luys de PEGUERA, *Pràctica, forma y stil de celebrar corts generals en Catalunya*, Gerony Margarit, Barcelona, 1632, p. 213.

34. El mapa efectuat per Johann Baptist Homann el 1707 situa Verdú dins de la vegueria de Cervera, però dibuixa explícitament la línia que delimita aquesta vegueria amb la de Tàrraga entre Mas de Bondia i Montornès, mostrant així ambdues poblacions separades en demarcacions diferents, la qual cosa no sembla correspondre's amb la realitat administrativa. Johann Baptiste HOMANNO, *Principatus Cataloniae necnon Comitatum Ruscínionensis et Cerretania. Nova tabula*, Nuremberg [1707].

el seu consell municipal. Des d'un punt de vista eclesiàstic, la parròquia de Montornès depenia del deganat de Cervera, oficialment conegut com deganat d'Urgell,³⁵ i per això totes les causes referents a clergues es veien a la cort de l'oficial episcopal a Cervera.³⁶ Quan el 1325 des de Tàrraga es va aconseguir que el bisbe de Vic segregués les parròquies més occidentals per a centrar en la vila un deganat sobre la *parte inferiori decanatus Urgelli*,³⁷ Montornès fou mantingut dins del deganat cerverí, on hi restà permanentment.

Els habitants de Montornès es relacionen amb tot l'entorn, i per això acudeixen a obtenir crèdits a altres viles, i no sols a Tàrraga, sinó també a Vallfogona o a Santa Coloma de Queralt, a més d'oferir deixes pietoses, per exemple, a l'hospital de Guàrdia Lada. De tota manera, Montornès per les seves dimensions i l'activitat preferentment agrícola i ramadera dels seus habitants, no articula un radi d'influència més enllà del propi terme municipal. Tanmateix, l'important pes de l'activitat ramadera obliga a una forta interrelació amb els municipis veïns no exempta de tensions. Aquí es situen les fortes discrepàncies amb Tàrraga, ja esclatades el 1312 arran de l'ús de pastures i aigua.³⁸ En el segle següent, el 1430, caldrà un arbitratge amb Granyena a fi de precisar com "los dits hòmens de Montornès y del Mas de Bondia puxen e hagen facultat ab llurs bèsties e bestiaris pasturar, erbezar e amprevar" dins del terme de Granyena.³⁹

El 1360 es defineix que Montornès compta amb 68 focs o famílies.⁴⁰ En tractar-se de documentació fiscal, cal ser prudent en plantejar deduccions demogràfiques dels fogatges. Precisament, el 1363 es tributa per 54 focs, el 1365 per 39, i el 1367 per 54.⁴¹ Tanmateix, aquestes fonts faciliten visions comparatives i, així, constatar que Montornès, en el seu context, no era pas un poble petit. El fogatge de 1358 atribueix 49 focs a Montornès i 26 a Mas de Bondia, que en conjunt queden una mica per sota dels 76 de Granyena i encara més del 97 de Vallfogona, però per davant dels 56 atribuïts a Guàrdia Lada, tot distanciant-se clarament

35. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1366.

36. Flocel SABATÉ, "Apropament a una comarca natural: l'Urgell al segle XIV", *Urtx*, 2 (Tàrraga, 1990), p. 50-51.

37. Flocel SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1997, p. 216-217.

38. Gener GONZALVO, Josep HERNANDO, Flocel SABATÉ, Max TURULL, Pere VERDÉS, eds., *Els llibres de privilegis de Tàrraga (1058-1473)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1997, p. 111.

39. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1430.

40. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1360.

41. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1363, 1365, 1367.

de l'Ametlla, que compta amb 29 focs, d'Albió, amb 19, de Cabestany amb 10 o del Talladell amb 5.⁴²

Aquesta posició facilita que la comunitat d'homes i dones de Montornès —*universitas*— generi uns representants que actuaran de cara a l'interior, per a facilitar mediacions i ordenaments, i de cara a fora, per a negociar sobretot les exigències fiscals. De fet, la comunitat local funcionava a manera de col·lectiu solidari, de tal manera que les exigències, ja fossin fiscals o defensives, es plantejaven sobre el conjunt de la població, i els organismes locals havien d'aprovar i aplicar els criteris de distribució interna de la càrrega.

Des d'inicis del segle XIV el govern municipal està format per quatre jurats, elegits anualment. Les protestes plantejades des de Bondia, respecte de l'equitat en la distribució de la càrrega fiscal i els ordenaments presos, es tractaran d'apaivagar en disposar que un dels quatre jurats sigui de —i representi a— Bondia, tal com ja s'aplica el 1328.⁴³ Les tensions però, s'aniran centrant entre *rectori ecclesie de Monte Tornesie et hominibus de Bondia*, perquè els habitants d'aquest poble entenen que les exigències econòmiques que planteja el rector de la parròquia són improcedents i no respecten els drets de l'església sufragània. Hi caldrà la intervenció episcopal i la sentència de 1343.⁴⁴

Més enllà de la representativitat dels jurats, tots els afers mínimament importants, com l'elecció de procuradors per representar el poble, són decidits assembleariament mitjançant la reunió de tots els caps de família a la plaça de Montornès, en presència dels batlles que representen l'autoritat jurisdiccional. La principal ocupació del govern municipal de Montornès es centra en l'activitat fiscal i financera, és a dir, distribuir la càrrega de les exaccions a recaptar i lliurar-la al corresponent senyor, i aconseguir endeutament públic. De fet, es constata un nivell d'endeutament ja molt elevat en la primera meitat de segle XIV, que no farà més que incrementar-se. Als crèdits aconseguits, sobretot mitjançant prestadors jueus, s'afegirà el recurs a les noves fórmules sota la figura de la compravenda, com són els censals morts i els violaris, les quals, però, aboquen el municipi a una càrrega de pensions anuals, que esdevenen perennes en el cas dels censals morts. Un poble no pas gran com Montornès s'aboca

42. Josep Maria PONS GURI, "Un fogotament desconegut de l'any 1358", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 30 (Barcelona, 1963-1964), p. 369-374.

43. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1328.

44. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1343.

així al mercat del crèdit, rebent diners i, a canvi, obligant-se a aportar pensions vitalícies o eternes a un ample ventall de creditors de tot l'arc social —homes de vila, eclesiàstics, nobles— de Cervera però també d'un marc geogràfic molt estès i escampat, d'acord amb la dinàmica habitual en el coetani mercat del crèdit a Catalunya.

El conjunt d'habitants de Montornès ja és reclamat per deutes el 1310.⁴⁵ Alhora la noció col·lectiva de la comunitat municipal facilita que els endeutaments vinculats als castlans repercuteixen en greus reclamacions sobre el conjunt de la població, que motiven que el govern municipal el 1337 cerqui el suport de les autoritats de l'orde de Sant Joan com a senyors jurisdiccional.⁴⁶

Precisament, les recaptacions extraordinàries pactades pels estaments amb el monarca a fi que aquest, sempre mancat de recursos econòmics, pugui afrontar els greus reptes armats de la segona meitat del segle XIV, com sobretot la guerra amb Castella, es materialitzen a Montornès en aportacions acordades segons el nombre de focs, tramitades pel govern municipal i recaptades pel col·lector de la talla designat pel prior de l'ordre a Catalunya, amb l'operació centralitzada a l'Espluga de Francolí.⁴⁷ Quan, a partir de 1363 els estaments es fan càrrec del procés de recaptació i gestió dels ajuts, es consolida una visió dual del poder, perquè a partir d'ara el monarca tindrà davant seu una delegació permanent de la Diputació del General i, alhora, aquesta ha de desplegar una xarxa sobre el territori, cosa que dona lloc a afermar els diputats locals, amb la seva petita cort amb què gestionar la recaptació en el respectiu districte.⁴⁸ En aquest escenari, Montornès es vincula al diputat local de Cervera, vinculació que mantindrà.⁴⁹

El conjunt és molt costós per Montornès. El municipi està abocat al deute i això repercuteix sobre una població molt afectada per les diverses adversitats de la segona meitat del segle XIV. És ben coherent, doncs, que Montornès i Mas de Bondia, juntament amb Granyena, negociïn i obtinguin el 1370 una rebaixa en les exigències fiscals per raó de pobresa.⁵⁰ Els documents fiscals aporten dades sobre el nombre de

45. Arxiu de la Corona d'Aragó, "Papeles por incorporar", caixa 13, plec 29, f. 2v.

46. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1337.

47. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1361, 1363, 1368.

48. Flocel SABATÉ, "El 'General sobre el territori català baixmedieval", *La veu del regne. 600 anys de la Generalitat Valenciana*, Antoni Furió, Juan Vicente Mansilla, eds., Universitat de València, València (en premsa).

49. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1386.

50. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1369.

focs o famílies —*ffoguis sive hospicis*—,⁵¹ bé que a voltes són pagaments parcials, i per tant també ho és el nombre de focs, i també es poden produir excepcions referents als qui tributin per un altre fur, i en qualsevol cas, les conseqüències fiscals que se'n deriven sempre hi imposen prudències. El 1378 es compten sols 29 focs, els quals s'esmenten com si incloguessin tot el terme: *viginti novem fochis qui sunt in dicto loco*. El 1388 se n'esmenten 25, i el 1390 passen a ser 40, dades en qualsevol cas ben inferiors respecte de les que, com hem dit, havien estat ressenyades poc després de mitjan segle.⁵² Amb major precisió, en una data inconeguda a finals del segle XIV, es fan constar els noms de tots els caps de família reunits a la plaça, i s'hi esmenten 41 noms, cosa que permet afinar el gruix demogràfic real.

Montornès evidencia, mentrestant, una bona relació amb el seu senyor jurisdiccional, l'ordre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem. El poble forma part de la comanda de Granyena —*de castro de Montetornensio quod est in comanadaria ville de Granyena*—,⁵³ la qual compta amb el lloctinent del prior general de l'ordre com autoritat superior⁵⁴ i configura una preceptoria per a la recaptació de béns, rendes i exaccions, raó per la que el 1353 es pot definir *loci de Muntornes, preceptorie de Granyena*.⁵⁵ A Montornès un batlle vetlla pels drets i rendes de l'Ordre santjoanista i assumeix les funcions representatives a nivell jurisdiccional. Les diferents tensions i, sobretot, la intensitat exactiva a la segona meitat del segle XIV, remarquen la relació amb la seu del priorat general de Catalunya a l'Espluga de Francolí, d'on provenen els encarregats d'efectuar les recaptacions extraordinàries.

El consell municipal de Montornès manté una fluïda relació amb els seus senyors santjoanistes, als quals s'hi adreça per encarar diversos problemes que afectin a la població. Alhora, l'Ordre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem admet que els seus pobles i viles participin conjuntament per a tractar problemàtiques comunes, com era habitual en els grans dominis baronials de Catalunya.⁵⁶ El contacte té lloc dins dels capítols celebrats

51. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1360.

52. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins 1378, 1388, 1390.

53. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1336.

54. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1330.

55. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1363.

56. Flocel SABATÉ, "La comuna idealitzada i rebutjada a la Catalunya baixmedieval", *Els espais de poder a la ciutat medieval*, Flocel SABATÉ (ed.), Pagès editors, Lleida, 2018, p. 143-144.

regularment a Catalunya. Montornès té dret a enviar-hi dos procuradors, que són escollits pel conjunt de caps de família a la plaça del poble.⁵⁷

El comanador de Granyena exerceix la jurisdicció alta i baixa a Montornès, i hi manté el batlle esmentat, atent a la recaptació de drets i rendes. La diversitat i el caire acumulatiu de la renda castlana fa que, en molts indrets, els castllans aconseguixin accés a la jurisdicció,⁵⁸ cosa que succeeix a Montornès amb la castllania dels Calders. Aquests designen el propi batlle, i en temes jurisdiccionals hi són presents ambdós oficials. En gaudir de la plena jurisdicció i, per tant, no poder actuar-hi oficials aliens com els reials, es reproduïxen les tensions tan habituals a tot Catalunya al voltant dels bandejats, persones que són perseguides per la justícia d'una altra demarcació i que esdevenen immunes si canvien de jurisdicció.⁵⁹ Per això el cerverí Ponç de Tarragó trobà protecció a Montornès el 1345 quan era demanat per la justícia de Tàrrega, cosa que mena a les pertinents negociacions.⁶⁰ A partir de casos com aquest, es torna a discutir, en la segona meitat del segle XIV, la preeminència reial sobre la vila. De fet, el monarca la invoca a fi de poder exigir un pagament a l'orde a canvi de concedir-li el castell termenat amb la seva jurisdicció a carta de gràcia. Això mena a diferents transaccions i reclamacions, amb intervenció del govern municipal de Tàrrega, interessat a retenir l'homogeneïtat jurisdiccional de la vegueria que presideix, fins que la jurisdicció de tota la comanda de Granyena, amb Montornès i Mas de Bondia, resta plenament reconeguda en mans hospitaleres el 1432.⁶¹

2. EL FONS DE PERGAMINS DE MONTORNÈS DE LA SEGARRA

El 2015, el nou consistori de Montornès de Segarra va localitzar fortuïtament a l'ajuntament documentació històrica que incloïa pergamins medievals, en un estat força lamentable. Els pergamins, d'origen baixmedieval, havien estat objecte de classificació en els segles moderns, si més no la part que mostra resums i una numeració en el dors, però la col·lecció caigué en la disgregació i l'abandonament, raó per la que ha arribat als

57. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1363.

58. Flocel SABATÉ, "Les castllanies i la comissió reial de 1328", *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Consejo Superior de Investigaciones Superior, Barcelona, 1993, Manuel SÁNCHEZ (ed.), p. 188-206.

59. Flocel SABATÉ, *El sometent a la Catalunya medieval*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 2007, p. 47-50.

60. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1345.

61. Bé que amb confusió d'alguns conceptes, es pot veure aquesta evolució a: Pierre BONNEAUD, "Dos comunidades hospitalarias de la Segarra", *Miscel·lània Cerverina*, 19 (Cervera, 2009), p. 138-141.

nostres dies fragmentada i en condicions de conservació molt deteriorades. Tot i que una nota en paper a costat d'un pergami mostra que alguns documents havien cridat l'atenció en la segona meitat del segle XX, en realitat el conjunt romangué en l'oblit fins a la recent posada en valor.

L'ajuntament, mitjançant un ajut de l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, va acudir al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, on es va aconseguir una acurada restauració. L'estat de conservació va millorar moltíssim, cosa que en va facilitar la lectura, tot i el manteniment d'algunes dificultats insuperables pel deteriorament a causa de la humitat patida o d'esquinçaments que perderen part d'alguns pergamins. Tot seguit, el fons va ser deixat en dipòsit a l'Arxiu Comarcal de la Segarra, on els pergamins són ara custodiats.

Immediatament, l'ajuntament de Montornès es va posar en contacte amb la Universitat de Lleida. Gràcies a un ajut de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, la universitat, mitjançant el seu Centre de Valorització i Dinamització del Patrimoni Cultural, va poder endegar la lectura i transcripció dels documents, activitat que ha estat assumida per membres del Grup de Recerca Consolidat en Estudis Medievals Espai, Poder i Cultura de la mateixa Universitat de Lleida. L'estudi i ordenació dels pergamins per part d'investigadors vinculats al grup de recerca va aconseguir una acurada i precisa seqüència cronològica de tots els documents i un ple coneixement del seu contingut a nivell històric i paleogràfic. No ha estat una tasca fàcil a causa de l'estat dels pergamins i d'altres circumstàncies, com haver de treballar amb un fons documental prèviament a la seva ordenació arxivística. Ha calgut un esforç humà important, que ha obligat a anar reforçant progressivament l'equip de treball. La tasca ha partit de la transcripció inicial efectuada per Albert Cassanyes, seguida per la curosa correcció per part de la paleògrafa Núria Preixens, les contribucions altament especialitzades de Joan Busqueta i les meves pròpies aportacions en la revisió documental i el contacte amb els mateixos pergamins, comptant amb la col·laboració de Maria López Carrera en tots els aspectes tècnics i formals. Encara ha calgut afegir l'imprescindible ajut de Josep Xavier Montané per a la transcripció i traducció dels textos en hebreu. El conjunt ha exigít molt més temps d'allò previst, que tots hem aportat amb molta generositat, però n'estem satisfets perquè la suma de perícies ha permès concloure un treball ben meticulós pel que fa a la transcripció d'uns textos no pas fàcils, aconseguint un obra que, alhora, és ben apte per a la difusió en els diferents àmbits. Per això, un cop conclòs aquest treball,

s'ha passat a preparar-ne la publicació, la qual ha vist la llum gràcies a la col·laboració de Pagès editors.

Es tracta d'un conjunt de 153 pergamins, redactats entre 1302 i 1588, bé que la majoria corresponen al segle XIV, provinents del consell municipal de Montornès, un nucli rural, com ja hem assenyalat, dins de la comanda de Granyena, a l'extrem de la vegueria de Tàrraga, a tocar de la demarcació de Cervera. És, doncs, un escenari plenament rural, i això incentiva l'interès de l'aportació, perquè s'allunya dels centres urbans i posa el focus en la vida quotidiana en els pobles de la Catalunya baixmedieval.

El retrat que s'aporta és, sobretot, el d'una vila endeutada. El consell municipal havia preservat la documentació que considerava d'interès, i per això hi apareixen informacions com l'assemblea de veïns per escollir els procuradors que han de representar Montornès al capítol de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem a Torres de Segre o el definitiu eximent de responsabilitats dels jurats per haver donat acollida a un home bandejat pel veguer de Tàrraga. Però sobretot el gran gruix de la documentació generada i conservada dona relació del compliment de les obligacions creditícies i fiscals a les que la població es va anar veient sotmesa. És una documentació en aquest sentit força repetitiva entorn als sistemes de finançament i les exigències fiscals sobretot del segle XIV, però això mateix li atorga un gran valor, en retratar com n'estaven, d'endeutats, no sols els grans centres sinó també els municipis petits, i amb una data d'inici que inclou la primera meitat de la centúria.

Els documents permeten copsar els mecanismes de funcionament i articulació de les exigències fiscals i les obligacions financeres dins del mercat del crèdit al qual participa Montornès. Alhora, forneixen una nombrosa i variada informació en una gran gamma de vessants, com són el funcionament i ordenament municipal, la relació amb la jurisdicció senyorial, les activitats econòmiques, les relacions entre ambdós nuclis del terme i un llarg etcètera, que inclou les gestions per garantir l'aprovisionament de gra en un any de gran escassetat com fou el 1373 o la relació amb nombroses institucions de l'entorn poc conegudes, com l'hospital de la Guàrdia Lada, entre molts altres exemples que podríem anar dient. De manera destacada, els documents estan vivificats pels homes d'aquella època, als quals se'ls pot posar nom i cognom, tot constant un ben escàs rastre de les dones, cosa que no deixa de retratar els rols de gènere amb què s'organitzava aquella societat. Es pot subratllar en aquest sentit el fet de poder comptar amb el nom dels quaranta-un caps de família reunits a la plaça de Montornès per escollir els seus dos procuradors davant del

capítol que l'ordre de Sant Joan de Jerusalem ha de celebrar a Torres de Segre.⁶² A les dades onomàstiques cal afegir les toponímiques. Es pot resseguir, en aquest sentit, l'evolució en la denominació de Bondia, que a finals del segle XIV ja va assumint el qualificatiu de Mas de Bondia (*locis prenomminatus de Grenyena, de Monte Tornesio et etiam de Manso de Bodia*).⁶³

Tot això confirma l'encert de la transcripció i publicació dels documents, que sens dubte ajudaran a un ample ventall de lectors, tant els que inclouran aquestes dades en la visió global de l'edat mitjana europea com els que podran completar l'anàlisi d'aquest territori a la baixa edat mitjana o, fins i tot, els actuals habitants del municipi de Montornès que podran conèixer punts essencials de les seves arrels històriques i dels seus avantpassats.

62. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, sense data.

63. Arxiu Comarcal de la Segarra, Fons Montornès, pergamins, 1370.

1302, agost, 24. Cervera

Ponç de Vilaró, bisbe de Vic, escriu a Pere Adrià, rector de Montornès, i als homes del Mas de Bondia, per confirmar una sentència pronunciada per Pere Andreu i Guillem de Manresa, jurisperits de Cervera, per encàrrec del bisbe precedent de Vic, Berenguer de Bellví, el 14 de juliol de 1301, a fi de resoldre un plet entre aquestes dues parts pels drets parroquials de l'església de Montornès. El document és una còpia notarialment compulsada el 6 de setembre de 1343.

ACSG, Fons Ajuntament de Montornès de Segarra, Pergamins, 1

Hoc est translatum fideliter et legaliter sumptum octavo idus septembris anno Domini millesimo trecentesimo quadragessimo tercio, a quadam litera pergamenea reverendi in Christo patris ac domini domini Poncii, Dei gratia quondam Vicensis episcopi suoque sigillo sigillata in quadam cordula filis rubea huida alba et pallida pendenci, in quo sigillo erat imago episcopali ut prima facie apparebat /et in tribus locis alphabeto divisa\ non corrupta, viciata, non cancellata nec in aliqua sui presuspecta set omni suspitione carente, cuius tenor puncto ad punctum, verbo ad verbum, a principio usque ad firme disnocitur esse talis:

Poncius, miseracione divina Vicensis episcopus, dilectis in Christo Petro Adriani, rectori ecclesie de Monte Tornesio, et hominibus de Bondia, Vicensis diocesis. Salute et bene vestra nobis petitione monstratis, ut cum dudum in quamdam causa que inter vos, dictum

rectorem, ex parte una, et vos, dictos homines de Bondia, ex altera, super quibusdam parrochialibus juribus ecclesie de Monte tornesio, coram Petro Andree et Guillermo de Minorisa, jurisperitis Cervarie, ex delegacione domini Berengarii, bone memorie Vicensis episcopi, predecessoris nostri, lata fuerit difinitiva sententia per eosdem pro ut in ipsa sententia lata sub anno Domini millesimo trecentesimo primo, idus julii, confecta per manum Guillermi de Nargone junioris, notario publico Cervarie, nobis hoscensa vidimus contineri, sententiam ipsam confirmare ac aprobare etiam deberemus nos igitur vestris petitionibus annuentes, visa sententia supradicta eam per omnia aprobamus ac etiam confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, in cuius rey testimonium presentes litteras nostre aprobacionis et confirmacionis vobis concessimus nostri sigilli appensione munita. Datat Cervarie nono kalendas septembris anno Domini millesimo trecentesimo secundo. Constat nobis de supraposito in quinta linea ubi dicitur “Vicensis episcopi”.

Ego, Berengarius Zaguardia, publicus notarius Cervarie, hoc scribi feci translatum cum supraposito in linea prima ubi dicitur “gratia” et in linea secunda ubi dicitur “et in tribus locis alphabeto divisa”, et hoc meo sig+no clausi.

2

1310, març, 9. Montornès de Segarra

Guillem Ebrí, en nom propi i dels homes de Montornès que tenen propietats a Vallsanta i als masos de Bondia, compareix davant Bernat Carnisser, lloctinent de Pere de Cardona, regent de la comanda de Granyena en nom del rei, respecte dels penyoraments que s'estan portan a terme per raó de l'exigència de la cena.

ACSG, Fons Ajuntament de Montornès de Segarra, Pergamins, 2

Al dors, amb lletra posterior: Sentència de la cena

Nouerint universi quod in presencia mei notarii et testium infra-scriptorum ad hoc specialliter vocatorum et rogatorum Guillermus Ebrí nomine proprio et nomine aliorum hominum de Montornes qui habeant honores et possessiones Vallis Sancte, Mansos de Bondia et constituerit coram Bernardus Carnicer tenenti locum venerabili

Petri de Cardona, regente comandataria de Granyena pro domino rege, qui pignorabat et pignorare facere homines predictos de Montornes racione tene dictos homines de Bondia solvere dixit et potestatus prout Guillermi Ebri nomine proprio et dictorum hominum de Montornes tanquam ut ovius inter est pro dicti homines de Montornes non debent pignorare racione dicte tene homines de Montornes et bona eorum fuerunt et sunt exemti amonestacione et tene nec solucione nec [...] ¹ solucione te[...] ² propter ad dictus Bernardus Carnicer pro Petro de Cardona contrareat dictos homines de Mont[orne]s quia racione dicto tene pignorare eos [...] ³ de dictus Guillermo Ebri seu omnes se gravatum et dictos homines ad dicto Bernardo Carnicer et apignoracionibus eius predictis in his scriptis apellavit et nominibus quibus supra ad inclitam dominum infantem Jacobum procuratorem generalem domini regis ponens se et dictos homines et bona sua sub procuracione et speciali custodia dicti domini infantis nominibus quibus supra apellaciones sibi dari [...] ⁴ cum magna instancia petit apellaciones sibi dari exprimens per gravaminorum omnia et singulla supra dicta. Et in conservacione iussimus dictorum hominum petit de predictis fieri publicum instrumentum procuracionis per /me\ notarium infrascriptum ad hoc nos predicti terram tenentis dictis vii Masos de Bondia consentimus et aprobamus et [rati]ficamus omnia [et singula] dicta apellata ac racione protestata per predictum Guillermmum [Ebri] nomine suo et nomine nostri ut superius est spensium respon[...] ⁵ dictus Bernardus Carnicer et petit II dies dacut. Actum est hoc septimo idus marcii anno Domini millesimo trecentesimo nono. Sig+num [Guillermmus] Ebri. Sig+num Jacobus Ferrer. Sig+num Miquel de Segarra. Sig+num Simeo Albert. Sig+num Macia [...] ⁶. Sig+num [...] ⁷ Poncius de Linya. Sig+num Petrus de Vic. Sig+num Jacobus de Vich. Sig+num Petrus Bernat. Nos qui hoc firmamus, con[cedimus] et laudamus et aprobamus et testes firmare rogamus. Sig+num Guillermmus Salvador. Sig+num Raimundus Rovei, testium.

Sig+num mei Bernardus Soler, notarii publicus de Montornes, pro Petrus Adria, rector eiusdem, cum suprapositis ubi dicitur “mei”.

1. Taca i tinta descolorida de 1 cm.

2. Taca i tinta descolorida de 1 cm.

3. Taca i tinta descolorida de 1,5 cm.

4. Taca i tinta descolorida de 1,5 cm.

5. Pergamí esquinçat. Manca la part dreta inferior del document.

6. Taca i tinta descolorida de 0,5 cm.

7. Pergamí esquinçat. Manca la part dret inferior del document.

3

1322, abril, 2. Montornès de Segarra

Andreuet Bonet, Berengueró Maçana, Guillem Juncós i Pere de Vic, jurats de Montornès, confessen deure a Bernat Bosom, batlle de Verdú, 330 sous barcelonesos que aquest ha prestat a la universitat de Montornès.

ACSG, Fons Ajuntament de Montornès de Segarra, Pergamins, 3

Al dors: Andreu Bonet

Sit notum cunctis quod nos, Andreuetus Bonet et Berengueronus Maçana, Guillermus Juncos, Petrus de Vico, jurati de Montetornesio, per nos et totam universitatem loci predicti. Confitemur debere vobis, Bernardo Bosom, baiulo in Verduno, et vestris, et cui volueritis trecentos triginta solidos Barchinone de teerno quos a vobis habuimus et recepimus numerando licet absenti tanquam presenti et notario infrascripto per vos retinenci quos nobis mutuatis. Et ideo renunciamus exceptioni mutui non recepti et doli predictos CCC xxx solidos promittimus vobis et vestris solvere in primo venturo festo Sancte Marie augusti adiate sine omnio prolongamento et contradicto et absque vestro dampno et gravameni. Quoque nos debitores predicti obligamus vobis dicto creditori nomine nostrorum et nomine etiam tocuis universitatis nos et omnia bona nostri mobilia et immobilia presencia et futura. Renunciantes nove constitucioni dividende accionis et omni alii juri. Confitentes in super nos recepisse decem dies qui sint elapsi ad dictum diem pro monicionibus et submitimus dominacioni de Montornes sub pena tercii si ad dictam diem non solverimus vobis dictum debitum. Actum est hoc quarto nonas aprilis anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo secundo. Sig+num mei, Berengarii Maçana. Sig+num Andreueti Bonet. Sig+num Guillemi Juncos. Sig+num Petri de Vico, nos qui totum hoc concedimus et firmamus, testesque firmare rogamus. Sig+num Petri Moreyl de Verdu. Sig+num Bernardi Carnicer, testius.

Ego, Bernardus Martini, rector ecclesie de Monte Tornesio, qui hoc scripsi et meum sig+num feci die et anno prefixis.

1322, agost, 31. Cervera

Guillem Maçana, fill de Ramon, Miquel Segarra, Guillem Reures i Berenguer Martí, jurats de Montornès confessen deure al jueu Samuel Almoli 480 sous barcelonesos per un préstec que aquest ha fet a la universitat de Montornès. Els jurats es comprometen a pagar-lo en el termini d'un any i a donar-li 90 sous de lucre, de manera que la quantitat que hauran d'abonar serà de 570 sous.

ACSG, Fons Ajuntament de Montornès de Segarra, Pergamins, 4

Al dors: Solam Cohen; Daviu Adrer

אנשי מונטורניש רע' די' חצי א [..] גג¹

Sit omnibus notum quod ego, Guillermus Maçana, filius quondam Raimundi Maçana, et Michel Segarra et Guillermus d'en Reures, et Berengarius Marti, habitatores de Munt Tornes et jurati et procuratores syndici universitatis dicti loci, quisque nostrum insolidum confitemur nos debere vobis, Samuli Almoli, judeo, et vestris, quadringentos et octuaginta solidos Barchinone de terno racione mutui. Idem fecistis in utilitatem universitatis predicte de quibus ad voluntatem nostram bene nostri paccati sumus. Renunciantes excepcioni peccunie non numerate et non recepte et doli. Exsolvere a presenti die qua hoc presens scribitur instrumentum ad unum annum primo venturum et continue completum adiant et sine omni prolongamento et contradicto. Et usque ad dictum terminum promittimus inde vobis dare de lucro nonaginta solidos Barchinone. Et sicut confitemur nos debere vobis inter sortem et capitale quingentos septuaginta solidos barchinonensis terni solvendos in termino supradicto. Et si ultra dictum terminum dictum debitum renunciamus promittimus inde vobis dare ex tunc de lucro ad racionem IIII denariorum in mense pro libra. Qua propter quisque nostrum in solidum et pro toto renunciantes beneficio dividende accionis et nove constitutionis de duobus reis stipulantibus et epistole divi Adriani. Obligamus inde vobis et vestris nos et omnia bona nostra et bona universitatis predicte mobilia et immobilia presencia et futura in quibus melius accipere volueritis. Et cum hoc presenti publico instrumento confitemur vicario Cervarie absenti tanquam presenti et notario infrascripto stipulanti legittime et recipienti pro ipso nos debere dicto creditori debitum supradictum ex omnia predicta solvere sub pena tercii in termino supradicto. Et

nunc de presenti recipimus decem dies a dicto vicario promocionibus huius debiti. Statuentes quod racione dicti debiti non possimus firmare jus in posse curie nostre nec in posse alterius curie nec proponere aliquas excepciones nec defensiones nisi de soluto quas teneamur probare coram dicto vicario pro publica instrumenta cum inde fuerimus moniti vel citati. Et quantum ad hoc renunciamus foro et privilegio nostro et omni legi et juri et omni usus et consuetudini quibus contra hoc possemus in aliquo adjuvari. Factum est hoc pridie kalendas septembris anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo secundo. Sig+num Guillermi Maçana. Sig+num Michelis Segarra. Sig+num Guillermi d'en Reures. Sig+num Berengarii Marti, predictorum, qui hoc firmamus et concedimus. Testes huius rei sunt Arnaldus Vitale et Raimundus Vitale, Cervarie.

Ego, Bartholomeus de Montemaiori, publicus notarius Cervarie, hoc scribi fecerit et meo sig+no confirmo.

1. Traducció: *Homes de Montornès, 570 sous, primera meitat [...] [19]23.*

5

1323, juliol, 1. Montornès de Segarra

Ramon Berenguer i Guillemó Maçanet, fill de Guillem, jurats i síndics de Montornès, junt amb Jaume de Vic i Simó Albert, també jurats de Montornès, i Guillem Maçana de Capdevila i Guillem Ebrí, síndics de Montornès, reconeixen deure a Guillem de Rogeta, de Cervera, 210 sous barcelonesos, que prometen pagar-li abans de la festa de Santa Maria de setembre.

ACSG, Fons Ajuntament de Montornès de Segarra, Pergamins, 5

Al dors, amb lletra posterior: Debitori de la universitat de Montornès

Notum sit cunctis quod ego, Raimundus Berengarii et Guillermonus Mazana, filius quondam Guillermi Mazana, jurati et sindici de Montetornensio, Jacobus de Vich et Simon Albert, jurati dicti loci de Muntornes, Guillermus Mazana de Capdevila et Guillermus Ebrí, sindici dicti loci de Muntornes, nome proprio et nomine dicte universitatis de Muntornes, debemus et quisque nostrum insolidum in pace pacare promittimus bona fide vobis, Guillermono de Roqueta habitatori Cervarie et vestros et quibus volueritis ducentos et decem solidos Barchinone terni in primo venturo festo Sancte Marie

Aquest llibre ha estat publicat amb l'ajuda de:

© del text: els seus autors, 2022
© imatge de coberta: Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2022
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: desembre de 2022
ISBN: 978-84-1303-439-3
DL: L xxxx-2022
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

◀ imprès a lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.